

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Yleisenä havaintona Pirkanmaan hyvinvointialue toteaa, että varautumisvelvoitetta käsittelevä muistio on hyvin valmisteltu ja siinä on kattavasti huomioita valmiuslain nykytilan puutteista suhteessa muuttuneeseen turvallisuustilanteeseen ja palveluiden järjestämisen tapaan.

Tärkeitä kehitysehdotuksia ovat erityisesti yksityisen sektorin kriittisten toimijoiden varautumisen riittävä säännösperusteinen varmistaminen, varautumisen yhteensovittamisen sääntelyn täsmentäminen myös alueellisesti sekä varautumisen vastuiden täsmentäminen alueellisten toimijoiden kuten hyvinvointialueiden ja kuntien välillä.

Ostopalveluiden varautumisvelvoitetta vahvistavan kohdan kolme osalta Pirkanmaan hyvinvointialue esittää, että lakia muotoillessa sanoituksessa tulisi huomioida ostettavien tukipalveluiden lisäksi vahvemmin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tuottavat ostopalvelut, kuten esimerkiksi ikäihmisten asumispalvelut.

Pirkanmaan hyvinvointialue ehdottaa, että taustamuistion kohtaa: "Ottaen huomioon, miten riippuvainen julkishallinto nykyään on yksityisen sektorin tuottamista palveluista, valmiuslakityöryhmä katsoo, että julkishallinnon velvollisuutta huolehtia varautumisesta myös ostopalvelutilanteissa, kuten erilaisia tukipalveluja tai järjestämisvastuulleen kuuluvia julkisia hallintotehtäviä sopimusperusteisesti hankkiessaan, on syytä nykytilanteeseen nähden säännösperusteisesti korostaa", muutettaisiin siten, ettei päivityksessä rajattaisi järjestämisvastuulle kuuluvia tehtäviä ainoastaan hallinnollisiin tehtäviin, vaan ilmaistaisiin varautumisvelvoitteen koskevan kaikkia julkishallinnon järjestämisvastuulle kuuluvia tehtäviä.

Miten arvioisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

Pirkanmaan hyvinvointialue pitää erityisen hyvänä muistiossa esitettyjä seuraavia lain muutosehdotuksia ja kehittämissuuntia:

- Varautumisvelvollisuuden laajentaminen muistiossa esitetyillä tavoilla ja normaaliolojen häiriötilanteisiin varautumisen sisällyttäminen valmiuslakiin.
- Sopimuksellisen varautumisen sisällyttäminen vahvemmin valmiuslakiin.
- Valmiussuunnitelmien vähimmäissisältöjen velvoittaminen lailla. Tässä olisi hyvä huomioida meneillään olevat kehityssuunnat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen valmiussuunnittelun valtakunnallisen ohjauksen osalta. Yhteismitallisuus valmiussuunnittelussa vahvistaisi eri toimialojen suunnittelun yhteensovittamista merkittävästi.
- Poikkihallinnollisesta yhteensovittamisesta säättäminen.
- Yhtenäisen tilannekuvan edistäminen lainsäädännöllisin keinoin. Lakia muutettaessa on huomioitava myös mahdollisen valtakunnallisen tilannekuva-alustan omistajuus ja kehittämisvastuut.
- Valtakunnallinen asiantuntijatuki varautumiseen.

Pirkanmaan hyvinvointialue pitää tärkeänä, että laissa huomioidaan yhteensovittamisen tarpeet yhteiskunnan eri tasoilla, myös ministeriöissä. Näin voidaan varmistaa selvät johtovastuut ja tehtäväjako erilaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Valmiusharjoittelun velvoittaminen vuositasolla nähdään tarpeellisena, sillä valmiusharjoitusten merkitys toimivassa ja tehokkaassa varautumisessa on kiistaton. Muistiossa puhutaan kyllä harjoittelusta, mutta laissa säännölliseen valmiusharjoitteluun tulisi ohjata vahvemmin kuin toteamalla sen olevan tarvittaessa toteutettava varautumistoimenpide.

Materiaalisen varautumisen osalta on tärkeää, että lainsäädäntö ohjaisi alueellista varautumista paremmin. Vaikka materiaalinen varautuminen on kustannustehokkainta keskitetysti, on häiriötilanteiden hyvän hoitamisen kannalta välttämätöntä, että materiaalista varautumista tehdään myös alueellisesti. Evakuointeihin ja muihin ei-terveydenhuollollisiin häiriötilanteisiin liittyvä materiaalinen varautuminen vaatii valtakunnallista ohjausta ja sen tulee pohjautua arvioon alueen riskeistä ja erityispiirteistä.

Työryhmän esitys riskienarvioinnista ja valmiussuunnittelusta jatkuvaluonteisena on oikea.

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamista koskevassa työssä?

Lainsäädännön tulee antaa viranomaisille mahdollisuudet tarpeellisten toimenpiteiden toteuttamiselle riittävän ajoissa. Korona-aikana kuntien opetus-, liikunta- ja kulttuuripalveluiden henkilöstöä voitiin siirtää avustaviin tehtäviin tukemaan kuormittuneita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita – nyt kuntien ja hyvinvointialueiden hallintojen eriydyttyä ei samaa mahdollisuutta ole ja tarvitaan mekanismi siihen, miten siirtymiin organisaatioiden välillä voitaisiin myös velvoittaa. Valtakunnallista valmiussuunnittelua tehdessä on havaittu, että esimerkiksi sotilaallisen voimankäytön uhka voi tuottaa tilanteen, jossa jo ennen poikkeusolojen julistamista voi tulla tarvetta siirtää asumispalveluita ja hoitolaitoksia pois evakuoitavalta alueelta. Yksiköitä siirrettäessä on tärkeää huolehtia riittävän henkilöstöressurssin saatavuudesta, joten sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön siirtäminen laajamittaisen väestönsiirron skenaariorissa tulisi mahdollistaa nykyistä varhaisemmassa vaiheessa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon turvaaminen on tärkeää huomioida lainsäädäntöä uudistettaessa. Valmiuslailla annetaan välineitä sosiaali- ja terveydenhuollon sisäisen toiminnan säätelyyn ja priorisointiin poikkeusoloissa. Sosiaali- ja terveydenhuollolla on paljon lakisääteisiä velvoitteita, joiden lisäksi häiriö- ja poikkeustilanteissa toimialan monien palveluiden kysyntä ja kuormitus kasvavat ja poikkeustilanne itsessään voi aiheuttaa uusia erityistehtäviä. Kokonaisuudessaan katsomme, että työkaluja toiminnan säätelyyn ja priorisointiin tarvittaisiin lisää – siis enemmän mahdollisuuksia luopua lakisääteisistä tehtävistä poikkeusolojen aikana.

Moksén Heidi

Pirkanmaan hyvinvointialue - Marina Erhola, hyvinvointialuejohtaja,
Pirkanmaan hyvinvointialue